

16. Рябушкин А. В., Хайт В.Л. Архитекторы рубежа тысячелетий. / А. Рябушкин, В. Хайт. – М. : Искусство-XXI век, 2005. – 288 с.
17. Серебренникова Т. А. Архитектура как инфопространство. Интегральные принципы формообразования в архитектуре [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://archvuz.ru/2011_22/11
18. Тадрос С. Фрактальная геометрия как средство повышения информативности архитектурных объектов [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://eprints.kname.edu.ua/21999/>
19. Ткачѳв В. Н. Архитектурный дизайн» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.moskva-ipoteka.ru/secretslovari/page/43.html>
20. Уваров А. В. Экологический дизайн: опыт исследования процессов художественного проектирования : автореф. дис. канд. искусствоведения / Уваров Александр Васильевич. – М. : МВХПУ, 2010. – 41 с.
21. Экологическая ниша архитектуры [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://mgnam.ru/architektura/ekologicheskaya-nisha-architekturi.html>

УДК – 75.071.1(477.82)

Т. А. СТЕПАНЧУК

ТВОРЧИСТЬ ТЕТЯНИ ГАЛЬКУН ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ КОРДОЦЕНТРИЧНОГО СВІТОВІДЧУТТЯ

У статті досліджено риси кордоцентричного світовідчуття народної художниці України Тетяни Галькун, авторки понад 600 живописних полотен, у тому числі циклу «Щезаюче Полісся». Стверджено, що кордоцентризм як національно-ментальна тенденція виявляється в живописній спадщині художниці у розмаїтих гранях, що сягають сквородинського «інтуїтивного осягнення» і «радіості серця».

Ключові слова: кордоцентризм, творчість, волинська художниця, відчуття краси, сердечність, естетико-стильове вирішення, семантика.

Т. А. СТЕПАНЧУК

ТВОРЧЕСТВО ТАТЬЯНЫ ГАЛЬКУН КАК ОТОБРАЖЕНИЕ КОРДОЦЕНТРИЧЕСКОГО МИРООЩУЩЕНИЯ

В статье исследовано особенности кордоцентрического мироощущения народной художницы Украины Татьяна Галькун, автора более 600 живописных полотен, в том числе цикла «Исчезающее Полесье». Утверждено, что кордоцентризм как национально-ментальная тенденция проявляется в живописном наследии художницы в разнообразных гранях, достигающих сквородинского «интуитивного постижения» и «радости сердца».

Ключевые слова: кордоцентризм, творчество, волынская художница, чувство красоты, сердечность, эстетико-стилевое решение, семантика.

Т. А. STEPANCHUK

THE REFLECTION OF THE CORDOCENTRICAL ATTITUDE IN TATIANA HALKUN'S WORKS

In this article the features of cordocentrism attitude of folk artist of Ukrainian Tatyana Galkun are considered, she is author of more than 600 paintings, including the series «The Vanishing

Polissia». We can confirm that cordocentrism as a national mental trend is displayed in the picturesque heritage of artist also in many different facets that reach Skovoroda's «intuitive understanding» and «the joy of the heart».

Key words: cordocentrism, creativity, Volyn artist, sense of beauty, warmth, aesthetic and stylistic solutions, semantic.

Сучасні мистецькі процеси демонструють розмаїття естетичних і жанрово-стильових рішень, зумовлених тенденціями постмодерної доби, в яких поєдналося прагнення втілити високе і низьке, консонанс і дисонанс, реальність і візію, відобразити всю полістилістичну картину сьогодення. У цій множинності художнього бачення світу вирізняються погляди, що відображають вічні цінності, основані на національно-ментальних первнях. Одним із таких поглядів є творчість народної художниці України Тетяни Галькун, яка в рамках реалізму створила свій вишуканий, натхненний «квітковий світ краси», сповнений духу українськості у замилюванні природою як у вищій Любові, – творчість, що стала символом кордоцентричного світовідчуття у малярстві Волині. Спадщина Т. Галькун, вихованки Республіканської середньої художньої школи імені Т. Шевченка та Київського художнього інституту, на становлення якої як художниці вплинули такі «метри», як народні художники Т. Яблонська, В. Костецький, Т. Голембієвська, В. Шаталін, налічує понад 600 полотен, що експонувалися на 15 персональних виставках, на понад сотні міжнародних і вітчизняних показах, присутні у фондах Президента України, штаб-квартирі ЮНЕСКО, державних і приватних колекціях, в т. ч. у галереї в Любліні (Польща) та ін. Відтак актуальним є мистецтвознавче осмислення спадщини художниці як скарбниці духовності і художньої майстерності.

До проблеми українського кордоцентризму, задекларованого у темі статті, у сучасній науці звертається ряд вчених, які спираються на основні положення філософії Г. Сковороди, М. Костомарова, Д. Чижевського, С. Кримського, М. Куліша та інших мислителів. Це праці О. Кульчицького [5], І. Мірчука [6], В. Яніва [16], М. Поповича [10] та ін.

Мета статті – висвітлити творчість Т. Галькун крізь призму відображення кордоцентричного відчуття, дослідити корені цього феномена через співвідношення з життєвим кредо художниці.

Як історичний тип філософствування, український кордоцентризм, імпульс до розвитку якого дав славетний Г. Сковорода, полягає в усвідомленні серця як істинної сутності людини, що в афоричному вигляді ілюструється відомим висловом мислителя «серце – всьому голова». Це відчуття світу крізь призму інтуїтивного осягнення, містичного переживання, індивідуалізму, тонких емоцій, душевності, що у кращих гранях проявляється як замилювання природою та *особливе відчуття краси*, співучість, лагідність, ірраціональність, мрійливість, особливий спокій і відчуття вічності. «Сердечне» ставлення до навколишньої дійсності, в якій домінує архетип плідної Землі, за словами О. Кульчицького, «відхиляє світосприймальні настанови від агресивної активності в напрямку м'якої, ентузіастичної забарвленості» [5, с. 55], і саме «серцем», за переконанням П. Куліша, кожна людина, яка є українцем, пов'язана з Україною [15].

Основні постулати кордоцентричного світовідчуття «заховані» у філософії українського мислителя Г. Сковороди та його послідовників. Пізнаючи себе, людина пізнає своє серце, «Бога у собі»: «Кожен є тим, чиє серце в ньому. Кожен є тим, де серцем сам», – писав Г. Сковорода у трактаті-діалозі «Наркіс. Розмова про те: пізнай себе» [12; 13], а в діалозі «Розмова п'яти подорожніх про істинне щастя в житті» показав істинне щастя як сердечну радість: «Якщо розсудити, то усім людським затіям, скільки їх там тисяч різних не буває, вийде один кінець – *радість серця*... О, наскільки дорога ти, радість сердечна!» [12]. Ці ідеї були розвинуті М. Гоголем в його «духовному усамітненні», а послідовник Г. Сковороди, філософ П. Юркевич, автор праць «Ідея – Серце – Розум і досвід», «Серце та його значення у духовному житті людини за вченням слова Божого» показав серце як центр духовного, душевного життя людини, її моральний цензор та носій тілесних сил водночас, а сам морально-духовний закон для життєдіяльності людини даний їй Богом і міститься у серці як скарбниці людського Духу [4].

Кордоцентричні риси як провідні у світовідчутті українців вирізняли практично усі дослідники вітчизняної етнопсихології, національного характеру, «української вдачі» – М. Костомаров, Д. Чижевський, С. Кримський, М. Куліш, О. Кульчицький, І. Мірчук, В. Янів,

М. Попович та ін. «Сердечність» як індивідуалізм і душевність стала домінуючим ментальним первнем у літературній творчості Т. Шевченка, М. Гоголя, П. Куліша, М. Коцюбинського, Лесі Українки, музиці М. Дилецького, Д. Бортнянського, А. Веделя, М. Вербицького, М. Лисенка, живопису – від кордоцентричних елементів в іконописі до творчості Г. Левицького, Т. Шевченка, І. Рєпіна, І. Труша та багатьох послідовників.

Кордоцентризм відображений у знаменитому петриківському розписі та в народній картині – це насамперед «Козак Мамай», а також «Козак з бандурою», «Козак і дівчина біля крилиці» та ін., де, за словами дослідника вказаного жанру О. Найдена, подано синтез двох основ українського світовідчуття – хліборобсько-трудова та воїнсько-козацької, перша із них «прагне «онтологічного спокою», який полягає у циклічній повторюваності основних буттєвих подій і явищ [8, 49]. Мамай виступає воїном і філософом, що і втілює кордоцентричне світовідчуття українців.

Однією з головних ознак кордоцентричного світовідчуття є замилювання природою та особлива душевність, що стали домінантними рисами творчості Тетяни Галькун. Це той ментальний первінь, що дає їй наснагу та завдяки чому полотна художниці є завжди актуальними – і в умовах масової радянської культури, і комерціалізованого сьогодення, позаяк є виразом щирості і справжності душі і серця авторки.

Звідки така особлива українська духовність як *особливе відчуття краси*, що відчувається у кожному дотику пензля? Де витoki винятково тонкого світосприйняття художниці, в якому замилювання природою стало чи не творчим кредо? Безумовно, від землі, яка народила, та від генетики роду, що дав життя.

Т. Галькун увібрала в себе сонячну щедрість землі Черкащини, де народилася у селянській родині, в якій бабуся, батькова мама, належала до роду особливого художнього обдарування – геніальної малярки Катерини Білокур та іконописця Терена Білокура [3]. А ще щоразу згадує в інтерв'ю доброзичливість і життєву мудрість бабусі Секлети і дідуся Євлампія, які замінили Тетяні батьків – саме їх зобразила на полотні, з їхньою світлицею, що видавалася раєм у суворих умовах повоєнних років. Саме з ними пов'язані і натюрморт «Бабусине вікно» (1974)¹ з калачиками, про який знаменита Т. Яблонська свого часу висловила: «Тільки дитина від землі може написати такий натюрморт» [3], і картина «У рідній хаті» (1973), і багато спогадів.

Тут, на Черкащині, увібрала природну здатність українців пізнавати прекрасне як кордоцентричну домінанту, що згодом відобразилося у витончених квітах, травах, ягодах у пейзажах і натюрмортах – чисельні мальви, піони, фрезії, троянди, тюльпани, польові маки і лісові конвалії, соняшники і стожари; квітучі сади – яблуні, вишні, терпкі ягоди калини і горобини,

¹ Хронологія творів подається за виданням «На рідній землі : альбом-каталог творів живопису народного художника України, професора Тетяни Галькун» [9].

соковиті яблука, груші і виноград; гриби, пахучі сінокоси і нескошені луки, лісові стежини та водні плеса, красвиди Карпат...

Низка полотен має поетичні назви – «Льон цвіте синьо...» (1977), «Край дороги криничка» (1977), «Гуси-лебеді» (1978), «Піють півні» (1978), «Мавчині коси» (1980), «Впали роси на покоси» (1983), «На крилах пісні» (1984), «Сонячне плесо» (1992), «Пісня жайворонка» (1998), «Тут літо спочиває» (1999), «Зачарований Світязь» (2001) та ін.

Такою ж любов'ю пронизані портрети – від згаданого полотна «Дід Євлампій і баба Секлета» (1970), «Любка» (1970), «Баба Марфа» (1971) до ряду відомих людей «Портрет Лесі Українки» (1989) і приватних замовників з України, Польщі, Німеччини та ін., волинян Галини Кажан (1987), Анатолія Якубюка (1995), Василя Простопчука (1995), Валентини Щербаченко (1996), доньки Юлі Максименко (1996) і «На нескошених луках (Юля)» (1981), майстерно виконаний автопортрет (1993) та багато ін.

Окрему сторінку спадщини складають тематичні картини – «На Олицькому майдані» (1975), «Холм будується» (1977), «Біль пам'яті» (1985), «Кортеліси» (1985), «Будується місто» (1986), «Брестські мотиви» (2000), що ескізно окреслили основні віхи історії радянської та сучасної доби, та твори, пов'язані із музичною тематикою – «Чарівна сопілка» (1989), «Натюрморт зі скрипкою» (1978, 1989), «Натюрморт із саксофоном» (1990), «Після полонезу Огінського» (1990) та ін.

Кульмінацією творчості став цикл «Щезаюче Полісся», що налічує десятки полотен, який символізує нову малу батьківщину художниці – волинсько-поліський край. Це твори «Дичка» (1988), «Останні гриби» (1988), «Червневий вечір» (1989), «Багно» (1989), «Материнка і звіробій» (1989), «Латаття» (1991), «Калина» (1993), «Безсмертники» (1993), «Верес» (1993), «Чебрець» (1998), «Чорниці і золототисячник» (1998), «Звіробій і порічки» (1999), «Черлені ягоди шишшини» (1999), «Ожини» (2000), «Суниці лісові» (2001), «Золототисячник» (2002), «Лісові горіхи і верес» (2002), «Червона калина» (2003) та ін. До поліських візій приєднується низка полотен, що змальовують красвиди рідного Луцька – «В'їзна вежа Луцького замку» (1986), «Луцький замок» (1987), «Сторожова вежа Луцького замку» (1992), «Стир. Спокій» (1977), «Весняний Стир» (1986), «Зачарований Стир» (1987) та ін.

Досліджуючи семантичне наповнення полотен Т. Галькун, наведемо окремі характеристики, що, на нашу думку, найбільш точно відображають їх естетико-стилістичне вираження: Тетяна Галькун, «окрім колористично-пластичної витонченості малярської техніки, безпосередності артефакту, має добре виважену структуру композиції – важливий показник самобутності натюрмортів. Серед сучасного мистецького розмаїття мати власну нішу не кожному художнику щастить. Свій почерк, настрої, дух українськості мисткиня має і в пейзажах...», – вказує Г. Міщенко [7, с. 10].

Аналіз найбільш яскравих полотен, а також огляд мистецтвознавчої критики та журналістських дописів, доводить, що у творчості художниці відбулася семантико-стильова еволюція від яскравого «квіткового» розмаїття (перший період, кінець 1960–1980 рр.) через етапне захоплення портретом (1990-ті рр.) до більш стриманої, елегантної краси «Щезаючого Полісся» (другий період, кінець 1980–2010 рр.). У перший період її творчості були притаманні, за словами В. Штинько, щедра, сонячно-осіяна палітра з переважаючими життєстверджуючими тонами, відверто-здивований погляд на те, що ми у круговерті буднів не помічаємо, «а воно – одухотворене людське обличчя, де, мов у дзеркалі, відбиті радощі і прикрощі буття, некрикливий елегантний пейзаж..., квітка у розповні цвіту, і ніжна брунька..., і серце художника вбирає його і фокусує на полотні» [14, с. 4]. Натомість згодом почали вирізняти більш стриману манеру виконання і, на перший погляд, невибагливий колористичний стрій – це свідчить про те, що «ху-

дожниця свідомо уникає зовнішніх ефектів заради стрункості задуму й органічності його втілення» [2, с. 8]. Це можемо трактувати як перехід від «екстравертованої сонячності» до «інтровертованої вишуканості у простоті» в особливому почутті краси, притаманному Тетяні Галькун. «Її душа просто пульсує радістю від баченого і з допомогою містерії своїх фарб прагне поділитися цим дивним трепетом з іншими людьми. Вона, глибоко заховавши в собі болісні життєві конфлікти, які трапляються щоденного з кожним, подає глядачеві лише свої красиві видіння і чисті помисли. Бог їй дав рідкісне відчуття краси, глибоке розуміння її організуючої ролі у побудові світу», – висловився польський художник Тадеуш Дронжкевич [9, с. 3].

Таким чином, кордоцентризм як національно-ментальна тенденція виявляється у живописній спадщині Тетяни Галькун у розмаїтих гранях, що сягають сквородинського «інтуїтивного осягнення» і «радісті серця». Творчість художниці промовисто свідчить, що саме «серцем» (пригадаємо П. Куліша) вона пов'язана з Україною. Естетико-семантичне навантаження полотен переходить від втілення архетипу «плодючої землі» генетично рідної батьківської Черкащини до архетипу «первинної природи-матері» у вже також рідному «Щезаючому Поліссі», в яких віднайшла особливу красу як глибинне відображення кордоцентричного світовідчуття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Загаєцька О. Двоєдиність / Олена Загаєцька // Образотворче мистецтво. – 2003. – № 4. – С. 85–86.
2. Заслужений художник України Тетяна Галькун: Каталог персональної виставки творів живопису / [упор. Анатолій Якубюк]. – Луцьк : Надстир'я, 1997. – 30 с.
3. Клімчук Л. Неповторні барви душі Тетяни Галькун / Лідія Клімчук // Сім'я і дім [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.simya.com.ua/articles/53/46615/>.
4. Кострюкова Л. Памфил Данилович Юркевич и его философия «сердца» : Уч. пособие. – Днепропетровск : Днепропетровский национальный университет, 2001. – 83 с.
5. Кульчицький О. Світовідчуття українця / О. Кульчицький // Українська душа / [під ред. В. Храмової та В. Плачинди]. – К. : Фенікс, 1992. – С. 48–65.
6. Мірчук І. Світогляд українського народу / Іван Мірчук // Народна творчість та етнографія. – 1996. – №1. – С. 22–33.
7. Міщенко Г. Волинська організація Національної спілки художників України / Григорій Міщенко // Національна спілка художників України. 1991–2001. – К., 2002. – С. 10–11.
8. Найден О. Українська народна картина. Фольклорний та етноісторичний аспекти походження і функцій образів : автореф. дис... докт. мистецтвознавства: 17.00.01 – теорія та історія культури / Найден Олександр Семенович ; Національна музична академія України ім. П. І. Чайковського. – К., 1997. – 54 с.
9. На рідній землі: альбом-каталог творів живопису народного художника України, професора Тетяни Галькун / [автор тексту, редактор і дизайнер Анатолій Якубюк]. – Луцьк : Надстир'я, 2006. – 47 с.
10. Проблеми теорії ментальності [Текст] / М. В. Попович [та ін.] ; НАН України, Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди. – К. : Наукова думка, 2006. – 406 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.filosof.com.ua/Mentaltheorie/P1_1.pdf.
11. П'ять штрихів до портрету [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.citylife.com.ua/index.php?id=1&tid=8&art=7>.
12. Сковорода Г. Повне зібрання творів : У 2-х т. / Григорій Сковорода. – К. : Наукова думка, 1973. – Т. 1. – 532 с. ; Т. 2. – 576 с. ; [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://litopys.org.ua/skovoroda/skov109.htm>.
13. Сковорода Г. Твори в двох томах. Том 1. Поезії, байки, трактати, діалоги / Григорій Сковорода / [ред. Олекса Мишанич]. – К. : УНІГУ НАН України, 1994. – С. 150–195 ; [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.utoronto.ca/elul/Skovoroda/Narkis.html>.
14. Тетяна Галькун : Каталог виставки творів живопису / [вступ. слово Валентини Штинько]. – Луцьк : Волинський облполіграфвидав, 1988. – С. 4–5.

15. Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні / Дмитро Чижевський. – Мюнхен : Видавництво спілки Української Молоді, 1983. – 175 с.
16. Янів В. Нариси до історії української етнопсихології / Володимир Янів. – Вид. 2, перероблене і доповнене. – К. : Знання, 2006. – 342 с.

УДК 748.5

Н. М. ГІЛЯЗОВА

**УКРАЇНСЬКИЙ ВІТРАЖ
(ТЕХНІКА ВИКОНАННЯ ТА ТЕХНОЛОГІЯ ВИГОТОВЛЕННЯ)**

У статті розглянуто основні техніки виконання вітчизняних вітражних творів. Охарактеризовано технології виготовлення сучасного вітража.

Ключові слова: вітраж, скло, техніка виконання, технологія виготовлення.

Н. М. ГИЛЯЗОВА

**УКРАИНСКИЙ ВИТРАЖ
(ТЕХНИКА ИСПОЛНЕНИЯ И ТЕХНОЛОГИЯ ИЗГОТОВЛЕНИЯ)**

В статье рассматриваются основные техники выполнения отечественных витражных произведений. Охарактеризованы технологии изготовления современного витража.

Ключевые слова: витраж, стекло, техника выполнения, технология изготовления.

N. M. HILYAZOVA

**UKRAINIAN STAINED-GLASS WINDOW
(TECHNIQUE OF EXECUTION AND TECHNOLOGY OF MAKING)**

The basic technicians of implementation of domestic stained-glass window works are examined in the article. Technologies of making of modern stained-glass window are described.

Key words: Stained-glass window, glass, technique of execution, technology of making.

Розвиваючись на місцевому ґрунті, вітражництво певною мірою залежить від західно-європейських і американських тенденцій еволюції цієї галузі. Проявляється це у новизні технологій виробництва скла і вдосконалення технік виконання вітражів. До кінця ХХ століття українські митці використовували тільки класичний спосіб – монтування скла в свинцеву арматуру (спайку). З кінця 1990-х років майстри почали широко застосовувати нову для них техніку виконання – «тіффані».

Поява в останні роки перекладів фахової літератури про вітражництво суттєво збагатило розуміння природи вітража. Серед таких публікацій є роботи В. Рагіної, Е. Уїллі та Ш. Чік, у яких проаналізовано багатомірові досягнення вітражного скла, висвітлено генезу та становлення вітража в європейському та світовому контексті. Масштабний внесок у вивчення технології створення класичного вітража та виготовлення кольорового скла зробив Ю. Сергєєв. Він провів комплексний огляд обробки різних видів скла, описав інструменти та способи їх використання. У публікаціях Л. Аль-Нумана, А. Глазкова, М. Бірюкова, Н. Качалова, А. Ланцетті, М. Нестеренка, С. Литвиненка, М. Спирито подано інформацію щодо матеріалів, виготовлення класичного вітража, «тіффані» та обробки скла.

Мета статті – виявити найпоширеніші техніки виконання та розкрити технологічні особливості створення сучасного вітража.